
SERİ B

CİLT 34

SAYI 1 1984

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ

ORMAN FAKÜLTESİ
DERGİSİ

TÜRKİYE'DE SİLVİKÜLTÜREL ÇALIŞMALARDAKİ GELİŞME

Prof. Dr. İbrahim ATAY¹

Bilindiği üzere, silvikültürel çalışmalar denince, detaya inmeden yapılan bir değerlendirme ile, Doğal ve Yapay Orman Tesisi ile bu ormanların bakımı anlaşılır. Konuyu çok kısa olarak 1. Doğal Gençleştirme, 2. Yapay Gençleştirme ve Ağaçlandırma, 3. Bakım Çalışmaları başlıkları altında incelemek yerinde olacaktır.

I. DOĞAL GENÇLEŞTİRME YÖNÜNDEN GELİŞİM VE ÖNERİLER

Türkiye'de işletmecilik, genelde tabiat ormanlarının işletmeye alınması ile başlamış ve sürdürüleğelmış olmasına rağmen (ATAY 1981), doğal gençleştirme gayret ve çalışmaları işletmecilik faaliyetlerine ayak uyduramamış, özlenen gelişmeyi gösterememiştir. Bunun öncelikle akla gelebilecek önemli nedenleri vardır. Şöyleki :

1) 1965 yılına gelinceye kadar yürürlükte kalmış amenajman planları bütün ağaç türlerinin saf veya karışık meşcerelerinde, seçme kesimlerini öngörmüştür. Bilindiği üzere bu kesim şekli münhasıran bir gençleştirme kesimi olmadığı, uygulanmasında hatalar yapıldığı takdirde dahi (menfi seleksiyon), ormanın değerini düşürmesine rağmen, gene de sahada bir teşeccür bıraktığı, bir başka deyimle yapılan hataları gizleyebilen bir kesim şekli olduğundan, uygulandığı uzun yıllar ormancıyı doğal gençleştirme fikrinden ve mesuliyetinden uzak tutmuştur (PAMAY 1966).

2) Kanımızca ikinci önemli husus, dünyadaki genel gelişmelere paralel olarak fidanlıklar tesisi, fidan yetiştirme ve ağaçlandırma konularında Türkiye'de de Cumhuriyet döneminde süratli bir gelişme kaydedilmesi karşısında doğan güvenle, Orman Bölge Şeflerinin doğal gençleştirme çalışmalarında başarısızlığı umursamaz bir tutum içinde açılan maktaların süratle suni olarak geliştirilebileceğini sanmalarıdır. Gerçekte, yer yer bazı başarılı örnekleri bulunmasına karşın, yaş sınıfları amenajman planlarının uygulanmaya başlandığından bu yana, gençleştirmeye konu, son hasılat etasının alındığı sahalarda tabii gençleştirme genellikle özlenen başarıya ulaşamamış, günün Kızılcım ve Sedir ormanlarında, kuzeyde Latin ormanlarında geniş çıplak sahalalar oluşmuştur (ATA 1978; SAATÇIOĞLU 1979): Bu sahalalar sandığı gibi, suni olarak da geliştirilememiştir.

Hattızatında suni gençleştirme tabii tensilin elbette yardımcı ve tamamlayıcıdır, ama bu onun yerini bütünüyle alacak anlamına alınmamalıdır. Özellikle Türkiye'de bugün için buna olanak da yoktur. Bir an için maddi imkanlar (para, eleman, organizasyon) bakımlarından bir engel bulunmadığını farzetsek bile, tohum

¹ İ.Ö. Orman Fakültesi Silvikültür Anabilim Dalı Başkanı.

ve islah konularında çalışmalar yeterince ilerlemedikçe, kaliteli normal korularımızda, yüzyılların ortaya çıkardığı yetişme muhiti ırklarının oluşturduğu değerli meşcereleri doğal gençleştirmede ısrar ederek, yerinde ve aynen muhafaza etmek zordur.

Kaldığı suni gençleştirmeyi normal kuru ormanlarında ileri derecede yaygınlaştırmaya maddeten de imkân yoktur. Zira, gene bilindiği üzere, tamamı 20.170.196 hektar olarak bilinen Türkiye Orman varlığından, normal kuru ve normal Baltalık Orman Sahaları çıkarıldığında geriye kalan 11.936.805 hektar saha bozuk kuru ve bozuk baltalık niteliğinde olup produktif (verimli) hâle getirilmeleri başka bir ifade ile arzu edilen optimal kuruluşa kavuşturulabilmeleri ancak suni gençleştirme ile mümkün olabilecek sahalardır (ATAY 1978). Buna orman alanlarının genişletilmesi, örneğin antropogen steplerin ağaçlandırılması, tarım alanları içinde ve çevrelerinde tesis edilmelerinde büyük faydalar olan koruyucu orman şeritleri plantasyonları, kumulların stabilizasyonu ve verimli hale getirilmeleri gibi ilâve faaliyetlerin gerektirdiği ağaçlandırmalarla, her sene orman yangınları ile yok olan ormanların ağaçlandırılması dahil değildir. Görülüyorki suni gençleştirme beldeyen sahalarda yılda 100.000 hektar suni gençleştirme ve ağaçlandırma yapılabilse dahi, ormancıyı 100 seneden fazla meşgul edecek iş vardır. Hal böyle iken, bir de normal kuru ormanlarında son hasılâtın alınmasını, bilinçli tabii tensil metotlarına dayandırmadan, gelişigüzel yapmak, bu sahaları da eninde sonunda suni gençleştirmenin konusu haline getirip, bozuk orman sahalalarına katmak, kattiyen caiz değildir.

Kaldığı işletmecilerimiz normal korularda doğal gençleştirmeye gereken önemi vermek suretiyle,

- a) Ucuz gençlik elde edebileceklerdir;
- b) Sık, dolayısıyla kaliteli gençlik elde edebileceklerdir;
- c) Yüzyılların ortaya çıkardığı mahalli yetişme muhiti ırklarının bekalarını sağlayacaklardır;
- d) İşletme gayesine uygun meşcere terekübünü doğal olarak yeni generasyona alarak devam ettirebileceklerdir.

Bölge şeflerinin tabii tenslide gereğince başarılı olamamalarını yukarıda bahis-konusu psikolojik etkenler dışında, Türkiye'de tabii tensilin temel şartlarının (klimatik, edafik ve biyotik) yeterince elverişli olmaması gibi bir mazerete dayandırmaları da doğru değildir. Zira ormancılığımıza zamanla kazandırılmış çok başarılı örnekler ortadadır. Ezcümle, Dr. Özdemir'in Antalya Kızılcam ormanlarında, Saatgöğlü'nün Belgrad ormanı Kayın ve Meşe meşcerelerinde, Dr. Suner'in Düzce ve Akkuş Kayın ormanlarında, Dr. Ata'nın Ladin ormanlarında, Varol'un Dursunbey Karaçam ormanlarında ortaya çıkardıkları başarılı objeler ve ayrıca mahalli işletme teknik elemanlarının (bölge şefleri) Çığlıkara ormanlarında Sedirde, Bolu Aladağ ormanlarında, Sarıçamda, Karabük (Büyükdüz) ormanlarında Kayın ve Sarıçamda elde ettikleri olumlu neticeler, doğal gençleştirmeye bel bağlayamayan, karamsar kimselerin dikkatlerine sunulmaya değer örneklerdir. Ancak hemen ilâve edelimki bu örnekler doğal gençleştirmenin imkân dahilinde olduğunu kanıtlaması bakımından önemli ve çok kıymetli olmakla beraber yeterli değildir. Konunun önemi yeni yeni anlaşılmaya başlıyor. Bilimsel yöndeki bu yavaş tekamül idari yönde de kendisini göstermektedir. Gerçekten Türkiye'de orman teşkilatının kuruluşundan bu ya-

na uzunca bir zaman geçmiş olmasına rağmen, merkezde doğal gençleştirme hizmetlerinden sorumlu bir birim kurulmamıştır. Ancak 1972 yılında «Silvikültür Şubesi», 1981 yılında da «Silvikültür Dairesi» kurulmuştur. Orman Amenajman planlarında gençleştirmeye ayrılan alanlardan doğal gençleştirmeye alınanlara ait program, uygulama ve gerçekleşme değerleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Yıllar	Program			Uygulama			Gerçekleşme %
	Saha ha	Ödenek 1000 TL	TL/ha	Saha ha	Ödenek 1000 TL	TL/ha	
1973-1977	133699	158911	1188	98006	130911	1366	73
1978	38700	140000	3617	17482	74085	4238	45
1979	47000	297250	6324	12920	135633	10.498	27
1980	36000	340000	9444	15482	155043	10.008	43
1981	22600	358940	15882	23139	329385	14.235	102
1982	24975	496300	19871	—	—	—	—

Ancak hemen belirtelimki doğal gençleştirmeye ait donelerin ancak 1974 yılından itibaren toplanabildiğinden tabloda bu tarihten önceki yıllar gösterilememiştir. Kaldığı tabloda gösterilen sahaların tamamında homogen tam bir başarı sağlandığını da sanmıyorum.

Bundan sonra, tabii gençleştirmede daha başarılı olabilmek için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesinde fayda vardır.

1. Planın Gençleştirme periyodu içerisinde gençleştirilmesini öngördüğü sahalara öncelikle suni gençleştirme objesi midir, tabii gençleştirme obje midir? İsabetli bir ayırma tabii tutulmalıdır.

Sahada kapalılık ve sıklık illeri derecede bozulmuş, önemli derecede yabancı diri örtü istilası başlamış ise, maktayı yeterince tohumlayacak ve siperleyecek yaşlı meşcere fertleri yoksa böyle yerlerde doğal gençleştirmede ısrar edilemeyeceği gibi; elde imkân var diye, doğal gençleştirmenin şartlarının mevcut olduğu normal koru ormanı meşcerelerini geniş maktalar halinde taşıyıp dikim yoluyla (suni yolla) gençleştirmek de caiz değildir. Zira Türkiye'de halen orman alanı olarak bilinen yerlerin yarısından fazlası Ağaçlandırma hizmeti beklerken bu imkânı öncelikle oralarda kullanmak gerekir.

2. Doğal olarak gençleştirilebilecek sahalarda, meşcerelerin ağaç türüne, kuruluş özelliklerine en uygun gençleştirme metodu seçilmeli, tekniğine titizlikle riayet edilerek uygulanmalıdır. Bilindiği gibi ağaç türlerinin dona ve kuraklığa karşı hassasiyeti (duyarlılığı), tohumunun ağır veya hafif ve uçma kabiliyetinde olup olmaması, meşcerelerin saf, bir tabakalı veya karışık çok tabakalı oluşu, ışık ağacı, gölge ağacı özelliğinin yarattığı farklılıklar metod seçiminde çok önemlidir. Örneğin: ağır tohumlu oldukları için tohumunu ancak altına döken, tohumları uçma kabiliyetinde olmayan, aynı zamanda genç fidelikleri dondan ve kuraklıktan zarar gören

Meşe ve Kayın meşcerelerinin doğal gençleştirilmesi için siper vaziyetinin esas olduğu gençleştirme metodları (Tercihen Büyük Saha Siper Gençleştirme Metodu) şart iken, Çamları (Fıstıkçamı hariç) traşlama vaziyetinin esas olduğu metodlarla da gençleştirilebiliriz. Karışık meşcerelerde ise, işletme amacına uygun karışımı devam ettirebilmek için, karışıklığa giren türlerin karşılıklı büyüme ilişkilerini gözönünde tutan Bavycera metodlarından birini (örneğin etekşeridi grup usulü gibi) uygulamak gerekir.

3. Uygulamaya geçilirken gençleştirme sahalarının hertürlü koruma tedbirini gerçekleştirecek olanaklar peşinen temin edilmelidir. Korunması müemmen olmayan sahalarda gençleştirme çalışması özentiden ileri geçemez. Örneğin içinde devamlı surette keçi sürülerinin dolaştığı maktalara ne gençliği getirmek mümkündür ne de gelmiş gençliği ayakta tutmak mümkündür. Sahaları tel örgü içine almak, bekçilerle korunmak gerekir.

4. Keza, çeşitli nedenlerle şu veya bu ölçüde doğal gençleştirmede başarısızlıkla karşılaşılırsa, suni gençleştirme ile derhal başarısızlığı giderebilmek için, yöre şartlarına ve işletme amacına uygun türlerin yeter sayıda ve nitelikte fidanlarını elde bulunduracak önlemler peşinen alınmalıdır. Başarısızlık ortaya çıktıktan sonra tedbir düşünmek çeşitli sakıncalar taşır. Tamamlamanın tekniğine aykırı düşer.

5. Seçilmiş gençleştirme metodunun uygulamasında başarılı olabilme bir başka deyimle sahaya gençliği arzu edilen sıklıkta getirebilme teknik elemanın (bölge şefinin) ormanını, yetişme muhiti koşullarını iyi tanınması, konunun bizzat sahibi, uygulayıcısı olması ile mümkündür. Bu işlerin vurgulamaya çalıştığımız ciddiyette yapılabilmesi için :

- a) Bölge Şefinin çalışma alanının küçültülmesi,
- b) Halen meşgul olduğu ve çoğu teknik olmayan iş çeşidinin azaltılması,
- c) Görevde mümkün mertebe süreklilik (istikrar) sağlama gibi idari tedbirlerin alınmasında yarar vardır.

II. YAPAY GENÇLEŞTİRME (AĞAÇLANDIRMA) YÖNÜNDEN GELİŞİM VE ÖNERİLER

Türkiye'de Orman davasının büyük ölçüde bir Ağaçlandırma davası olduğu daha anlaşılır bir hâle gelmekte ve önem kazanmaktadır (ATAY 1970). Gerçekten yenden orman yetiştirmenin ekonomik, sosyal ve kültürel yönlerden taşıdığı büyük önem sebebiyle Türkiye'de vakit kaybetmeden ve daima artan bir tempo ile çok şumullü ve planlı Ağaçlandırma çalışmalarına lüzum olduğu açıktır. Zira ülkenin büyük ölçülere varan orman mahsulleri ihtiyacını, mevcut ormanlarımızın tüketilmesi pahasına karşılamak caiz değildir. Bilindiği gibi zaten Türkiye ormanlarının büyük kısmı yüzyılların düzensiz müdahaleleri ile çeşitli şiddet derecelerinde tahrip edilmiş degrade olmuş, normal sayılabilecek ormanlar sahillerden 30 - 40 km ve stepten 20 - 25 km içlerlere çekilerek, genellikle derin vadilere ve sarp yamaçlara sığınmışlardır. 1947 yılındaki bir yayında (DİKER - SAVAŞ 1947) Türkiye'de ormanların her yıl 100 bin hektar azaldığı sonucuna varılmıştır.

Çok kısa olarak yukarıda belirtilen vahim duruma rağmen Türkiye'de Ağaçlandırmanın lüzumuna inanış doğmuştur. Cumhuriyet dönemi öncesi gayretler çok

sembollik kalmış, ancak 1931 yılında toplanan Birinci Ziraat Kongresine «Ağaçlama siyaseti» başlıklı bir rapor sunan M. Diker «Ormancılık siyaseti ancak kati bir ağaçlama siyaseti takibi ile tahakkuk ettirilebilir» diyerek ağaçlandırmanın önemini resmi bir kongrede ilk defa belirtmiştir (EREN 1957). Nihayet 1937 yılında 3116 sayılı Orman Kanunu çıkarılmıştır. Bu kanun ağaçlandırma işini topyekün bir devlet ve millet işi olarak ele almıştır.

Türkiye'de ağaçlandırma ve suni gençleştirmenin lüzum ve zaruretine inandıktan, tarihine kısaca değindikten sonra bu işin şumulünün ne olduğu ve ne olabileceği üzerinde durmak ve bu yoldaki gayretlerin akıp giden yıllar içindeki seyrini ortaya koymak yerinde olacaktır.

Türkiye'de orman rejimi içindeki alanlar 20.2 milyon hektar olarak bilinmekte bunun % 66 sına tekabül eden 13.3 milyon hektarı bozuk ve çok bozuk orman alanlarıdır. İsviçre'nin tüm ormanlarınının 14 katına denk bu sahaların ağaçlandırmalar, hususiyile suni gençleştirme yoluyla prodüktif hâle getirilmeleri gerekmektedir. Bu iş başarılabilirliği takdirde yılda hektardan ortalama 3metreküp verim elde edilebileceğini kabul etsek, sadece bu bozuk orman alanlarımızın yeniden kazanılması (prodüktif hâle getirilmesi) ile yılda 30 milyon metreküp bir üretim artışı sağlanacaktır ki, bu miktar normal ormanlarımızdan yapılagelmekte olan istihsal ile birleştiğinde hâlen yaşanan arz açığı yerine, önemli bir dış satım potansiyeli kazanılabileceği hesaplanmıştır (ANONYMOUS 1984).

Az çok benzer (Akdeniz iklim koşulları ve toprak şartları) koşulları haiz İspanya daha 1952 de yılda 100.000 hektar sahayı ağaçlandırabilmekte idi (ATAY 1970). 1966 yılında Ankara'da toplanan I. Teknik kongrede (Erozyon Selkontrolü ve Ağaçlandırma Teknik Kongresi) bozuk, verimsiz orman alanlarımızın ağaçlandırılmasında yılda 100.000 hektar üzerinden faaliyetlerin sürdürülmesi amaçlanmış ise de henüz bu amaca ulaşamamıştır. Ağaçlandırma çalışmalarında plan dönemlerine göre yıllık uygulamalardaki gelişme (yıllık ortalama/hektar olarak) Tablo 2 de gösterilmiştir (ÜRGENÇ - BOYDAK 1981'den alınmıştır). Evvelce ifade edildiği ve Tablodan da görüleceği gibi yıllık ortalamız halâ 100 bin hektara ulaşamamıştır. 13.3 milyon hektar bozuk orman sahasının ağaçlandırılabilir kısmının ağaçlandırılabilmesi için yılda 64.210 hektar üzerinden (1978 - 1982 ortalaması) yaklaşık 160 yıl, yılda 184.000 hektar üzerinden ise (V. Beş Yıllık Kalkınma Planı) yaklaşık 54 yıl gerekmektedir (ANONYMOUS 1984).

Bütün bu açıklamalardan sonra ilk nazarda yetersiz gibi görünen ağaçlandırma çalışmalarımızın gerçekte hızla sayılabilecek bir gelişme kaydettiğini söyleyebiliriz. Zira ağaçlandırma çalışmaları yalnızca basit bir teknik uygulama yahut herhangi bir inşaat yatırımı gibi bir yatırım değildir. Çok yönlü bir çalışma olup, gerçekleştirmesine etkili safhalardaki gelişmelere de bağlı bir çalışmadır. Örneğin yeter nicelik ve nitelikte tohum olmaz ise (Tohuma ilişkin islah - istihsal - depolama - kontrol gibi konular halledilmemiş ise) yeter miktar ve kalitede fidan elde edilemiyorsa (Fidanlıkların sayıları, sahaları ve ekipmanları yetersiz ise) ve nihayet ağaçlandırılacak sahalarda genelde devlet arazisi gibi görünürse de, kadastro geçmediği ve köylülerce şu veya bu şekilde üzerinde hak iddia edilen veya politik - sosyal baskılar altında bulunulan yerlerden ise, elde kâfi ödenek ve teknik eleman bulunsa bile, arzulanan ölçülerde yıllık programlar gerçekleştirilememektedir. Buna rağmen hayli mesafe

Tablo 2. Ağaçlandırma çalışmalarında plan dönemlerine göre yıllık uygulamalardaki gelişim (Yıllık ortalama/hektar olarak)

Plan Dönemi	Orman içli ağaç- landırma	Sun'ı gençleş- tirme(*)	Hızlı gelişen tür ağaçlan- dırmaları	Orman içli Kavak ağaçlan- dırmaları	Orman içli Okaliptüs ağaçlan- dırmaları	Orman dışı ağaçlan- dırmalar	Toplam Yıllık Ortalama
1. Plan dönemi (1963 - 1967)	24 679	— ⁽¹⁾	3556	356	422	692	29 705
2. Plan dönemi (1968 - 1972)	16 389	— ⁽¹⁾	1425	141	530	366	18 851
3. Plan dönemi (1973 - 1977)	19 391	20 213	6416	87	384	787	47 278
4. Plan dönemi 1978	23 856	28 904	9287	— ⁽²⁾	— ⁽²⁾	1107	62 954
1979	19 658	31 595	7750	— ⁽²⁾	— ⁽²⁾	459	59 462
1980	15 825	21 872	4919	— ⁽²⁾	— ⁽²⁾	225	42 841

(1) 1972 yılı sonuna kadar bu kategoriden olan çalışmalar orman içli ağaçlandırmalar kategorisinde yer almaktadır.

(2) 1978 yılından itibaren bu kategoriden ağaçlandırmalar hızlı gelişen tür ağaçlandırmaları kategorisi içinde yer almaktadır.

(*) Cetvel Orman Genel Müdürlüğü'nden 20.11.1981 tarihinde sağlanan, sun'ı gençleştirme kategorisine ait bazı yeni verilere göre düzenlenmiştir.

katedilmiştir. İslah - Tohum Bahçeleri tesisi çalışmalarını henüz şümullendirilememiş olsa bile, eskisine oranla tohum istihsalinde planlı bir çalışma yürütülmekte müesseseleri kurulmuş bulunmaktadır. Fidanlıklarımızın sayıları ve sahaları süratle artırılmış teçhiz edilmişlerdir. Fidanlık ve Ağaçlandırma tekniğini kavramış bir meslek zümresi teşekkül etmiştir. Kısaca alt yapı kurulmuş, tenponun süratlenmesi olanakları hergeçgün artmaktadır.

Bundan sonra suni gençleştirmede (Ağaçlandırmalarda) daha başarılı' olabilmek için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesinde fayda vardır.

1. Ağaçlandırmanın amacı iyi tayin edilmelidir. Bu amaç idare müddetince devam edecek uzun ömürlü bir amaç olmalıdır. Kalite mi ön planda olacaktır, kantite mi? Bununla sıkı ilişkili olarak yavaş büyüme mi, hızlı büyüme mi? İstenmektedir, önceden bilinmelidir.
2. Tür seçiminde son derece dikkatli olmalı, sahanın verim gücü ile türün istek ve özellikleri iyi bir uyum içinde olmalıdır. Seçilen türün tesis, kabiliyeti ve ehliyeti iyi ölçülmelidir.
3. Yüksek verim vadeden yerlere öncelik verilmelidir. Klimatik ve edafik şartları itibariyle elverişli, boniteti yüksek alanlar boş veya verimsiz dururken, daha gayri müsait yerlere (başkaca zorlayıcı sebepler yoksa) öncelik verilmemelidir.
4. Ağaçlandırma ve suni gençleştirme çalışmalarımızda mümkün olduğunca ıslah edilmiş materyal ile meşcerelerimizi tesis etmeliyiz.
5. Kuvvetli kaliteli fidan kullanmak, fidanları fidanlıklardan dikim alanlarına sevk ederken sadece türe, yaşa itibar eden bir ayırımla yetinmeyip diğer birçok fidan vasıflarını da içeren ciddi bir standarizasyona gidilmelidir.
6. Toprak türüne, diri örtü durumuna göre seçilecek en uygun makinelerle ve gene en uygun toprak işleme yöntemi ile toprak işiemesi şayanı tavsiyedir. (Entansif kültür metodlarından yararlanma)
7. Amaca, seçilen türe, yetiştirme muhitine uygun aralık mesafelerle dikimlerin yapılması hem tesis masraflarını azaltmak, hem de gelişmeyi bilnetice verimi artırmada etken olacaktır. Entansif kültür metodları ile sahalar hazırlanmış ise bu hususlardaki fayda daha da ileri gidecek, gençlik bakımı basitleşecek, idare müddeti bir ölçüde (hızlı gelişme nedeniyle) kısalmış olacaktır.
8. Bilimsel ve teknik yönere ne denli dikkat edilmiş ve neticede ne kadar mükemmel bir meşcere kurulmuş olursa olsun koruma tedbirleri yeterince alınmaz (saba emniyeti), ülkemiz ormancılığı için halâ bir sorun olmakta bulunan keçi sürüleri bu sahalarda dolaşmaya devam ederse, herhangi bir başarıdan söz edilemez.
9. Yeniden meşcere tesis edilecek yerlerin hazine adına Orman İdaresinin tasarrufunda olan yerlerden olmasına da (tahdid hudutları içinde bulunmasına) dikkat etmek ilerde ihtilâflarla karşılaşmamak bakımından yerinde olacaktır.
10. Kaynakları (fakülteleri) ve diplomaları aynı olmasına rağmen, belli kişilerin belli bir işte uzun zaman çalışmasının ona geniş tecrübe ve beceri kazandırdığı mâlumdur. Fidanlık ve ağaçlandırma işlerinde bu husus son

¹ Burada kasdettiğimiz başarı teknik manada başarı değildir. Zira Türk ormancısı ağaçlandırmanın bilimsel esaslarını ve tekniğini tamamen kavramış hemen her diktörlü fidanı tutturabilmektedir. Zorluk çok çeşitli etki altında, kurulan tesislerin (kültürlerin) devamlılığı, geniş alanlarda gerçekleştirilmelerine ilişkin sorunlardır.

derece önemlidir. Uzun yılların mesleğe bu yönde kazandırdığı tecrübeli elemanları gelişmiş güzel tayinlerle değişik ve yeni hizmet sahalarına serpiştirmek çok isabetli ve davaya hizmet edici ileri bir görüş olur.

11. Nihayet önemli bir husus olarak, ağaçlandırma imkanlarımızı (gücümüzü) nerede kullanacağımıza isabetle karar vermeliyiz. Daha önceki bazı yayınlarımızda ve burada da önemle vurgulandığı üzere, Türkiye'de 13 milyon hektarı geçen bozuk, verimsiz, süratle islah edilerek (Ağaçlandırılarak) verimli hâle getirilmesi gereken ve orman idaremizi bir asıra varan bir süre için meşgul edecek ciddi görev dururken, doğal olarak gençleştirilmesi mümkün normal koru ormanlarını traşlama keserek veya bilinçsiz, sorumsuz metod uygulamaları ile çıplak kesim maktaları yaratıp buraları da sun'i gençleştirme objesi yapmak caiz değildir. Kaldık islah çalışmalarımızın yetersizliği, daha uzunca bir süre, normal korularda kestığımız meşcerelerin yerine aynı nitelikte meşcereleri getirmeye elverişli dikim materyali (fidanlar) kullanma imkanı vermeyecektir.

III. ORMAN BAKIMI YÖNÜNDEN GELİŞMELER VE ÖNERİLER

İster suni gençleştirme, ister tabii gençleştirme ile tesis edilmiş olsun meşcerelerde tesisi takip eden yıllarda bakım uygulanmaz ise amaca, (bugünün bilimsel anlayışına dayanan amaca) ulaşılamaz. Sun'i gençleştirmede tohumun tedarikinden başlayarak, fidan yetiştirme, kültür sahası hazırlama (toprak işleme) gibi çeşitli külfet ve masraf safhalarından geçerek; tabii gençleştirmede keza çok kerre daha hafif dozda da olsa keza toprak işleme de yaparak özel gençleştirme süresi boyunca, belli bir metodun titizlikle ve sabırla uygulamasını yaparak elde edebileceğimiz bir gençliği bakım yapmaksızın kaderine terketmek şüphesiz ki caiz olamaz. Zira birçok hallerde bidayette başarılı görülen kültürler, gençlikler zamanla geriler ve tesis sırasında öngörülen, karışıklık nevi, oranı ve şekilleri zamanla bozulur ve hatta diri örtü probleminin çok ciddi olduğu yerlerde, tesis tamamen çökebilir. Bu nedenlerle meşcere hayatının ilk gelişme çağındaki gençlik bakımı (kültür bakımı) tedbirli hayati bir önem taşırken, ileri yaşlardaki bakım tedbirleri özellikle aralamaların, onemi hergün daha da artmakta olan ara hasılat vermeleri yönünden büyük önem taşır. Örneğin Finlandiya'da hâlen üretimin büyük kısmını ara hasılatın oluşturduğu; Türkiye ormanlarının bakım etasının, toplam etanın % 47,2 sini bulduğu koru ormanlarımızda bakıma obje olan çap sınıflarının mevcut orman alanlarımızın 3/4 ünü kapsadığı bildirilmektedir (ÜRGENÇ-BOYDAK, 1981). Daha önceki bir yayında, Pamay konuya daha genel bir gözle bakarak, şöyle demektedir: «Türkiye'de ince çaplı odunların kıymetlendirilme güçlüğü önemsizdir. Bu güçlükler bertaraf edilebilecek niteliktedir. Türkiye'de her çeşit orman mahsulünü değerlendirecek sanayi kollarına kavuşulduğu ve kaliteden çok kantiteye önem verildiği gün, elbette Türkiye'de de Özel Silvikültür Tekniğinde gerekli reformları yapmaya mutlaka ihtiyaç olacaktır» (PAMAY 1967).

Aradan pek de uzunca bir zaman geçmeden (15-16 senede Pamay'ın dediği noktaya gelinmiş ezcümle baş gösteren odun açığı, ince odun işleyen sanayinin süratle genişlemesi ve karşılaştığı dar boğazlar, yakacak odunun dahi büyük değer kazanması (pahalanması), ince çaplı odunların (arahasılatın) kıymetlendirilmesi güçlüğü ortadan kaldırmış Pamay'ın ileriye dönük tahminlerini doğrulamıştır. Nitekim 1982 yılında Orman Genel Müdürlüğü, ince çaplı orman envaline şiddetle ihtiyaç duyan sanayinin baskısı ile, Çanakkale çevresinden başlatılmak üzere geniş bir aralama kesimi planlaması ve uygulamasına geçmiştir.

Orman bakımına gerekli önem verilmediği, uygulamalara geçilmediği takdirde, ormanın son ürünün değerinin artırılmaması, meşcerelerin iç bünyelerinin sağlamlaştırılmaması, meşcerelerin tabii gençleştirmeye hazırlanamaması, kısaca Orman Bakımı kitabında (SAATÇIOĞLU, 1971) bahiskonusu edilen aralamaların tüm faydalarından imtina edilmiş olunacağı gibi, ara hasılatla (ince çaplı bakım hasılatı ile) karşılanması mümkün ihtiyaçları giderebilmek için, başka yerlerde kullanılması gereken daha değerli kerestelik (yapacak odun) tomrukları, direkleri ve sanayi odunlarını kullanmak gerekmektedir. Orman Genel Müdürlüğünün 18.1.1984 gün ve PÜ. 4 sayılı tamimlerinde yer alan aşağıdaki tablo bu bakımdan ilgi çekicidir.

Tablo 3. Yıllar itibarıyla SEKA'ya kağıtlık odun adı altında satılan odun hammaddesinin ürün çeşitleri itibarıyla miktarı

SATILAN ODUN HAMMADDESİ MİKTARI (m ³)					
YILLAR	TOMRUK	DİREK	SANAYİ ODUNU	KAĞITLIK ODUN	TOPLAM
1979	319000	67000	66000	704000	1156000
1980	495000	66000	—	158000	719000
1981	781000	135000	33000	233000	1117000
1982	599000	127000	100000	233000	1069000
1983	623000	105000	80000	405000	1213000

Aynı taminin sonunda «... kağıt odununa göre daha kıymetli bir emval olan tomruğun kağıt yapımında kullanılmasının önüne geçilebilmesi ve piyasanın tomruk sıkıntısı çekmemesi bakımından önümüzdeki yıllar için bakım kesimlerine daha fazla önem verilerek, kağıtlık odun vasfındaki emval üretiminin artırılması» istenmiştir.

Bu durum tesbitinden sonra, ileride bakım çalışmalarımızda daha başarılı olabilmek için aşağıdaki hususlara dikkat edilmesinde yarar vardır.

1. Bugünkü (yeterli entansitede olmayan) teknik ormancılık uygulamalarımızda bakım tedbirlerinin tümünü (6 ana tedbir) aynı ağırlıkta ve önemde uygulamaya koymamız mümkün olmayacaktır. Örneğin ışıkdandırma - alt tesis - budama gibi tedbirler daha bir süre geniş uygulamalara konu olma şansına sahip görünmüyor. Ama gençlik bakımı ve aralamaların metin içinde değinilen önemleri dikkat nazara alınarak ihmalleri caiz değildir. Sıklık çağında uygulanan ayıklama kesimleri de bazı ağaç türlerinde son ürün değerine çok etkilidir. Fakat genelde ayıklama kesimleri ile çıkarılan arahasılat önemli bir değer taşımamakta, yapılan harcamalar bileşik faiz ile meşcere maliyetini etkilemekte olduğundan ancak ekonomik konumu elverişli meşcerelerde uygulanması önerilmektedir (KALIPSIZ, 1982).

2. Meşcerenin içinde bulunduğu gelişme çağına (yaşına), ağaç türü ve tür konpozisyonuna uygun bakım tedbirinin ne olacağına isabetle (vukufia) karar vermek ve bu kararın amenajman planında o bölme, bölmecik için ön görülen silvikültürel tedbirlerle uyumlu olup olmadığına bakmak lazımdır (gerekli hallerde plan değişikliği talep edilebilir).

3. Bakım çalışmaları, Başmüdürlük, İşletme ve Bölge düzeylerinde yapılacak organizasyon içinde yürütülmelidir.

4. Bakım çalışmalarının yürütülmesinde bakım blokları düzeninin kurulmasında büyük fayda ve kolaylıklar vardır. Amenajman planında verilen bakım blokla-

rında gerekirse düzeltmeler yapılmalı, her bakım blokuna hangi yıllarda girileceği belirlenmelidir (ODABAŞI, 1983).

5. Gerek sun'i, gerekse tabii gençleştirme alanlarında iç taksimat gebekesi (yol ve yangın emniyet seritleri) bidadette gerektiği ölçüde düşünülüp sahaya geçirilmemiş ise, öncelikle bu işler tamamlanmalıdır.

6. Ara hasılatın kabuklu olarak ormanda uzun zaman bırakılmaması bakım kesimleri ile üretilen bu ara hasılatın kabuk böceklerinin üremesine meydan vermemek için en geç bir ay içerisinde istiflerden taşıyıp tüketim yerine intikalini sağlayacak anlaşmaların yapılması yerinde olacaktır.

KAYNAKLAR

- ATA, C., 1978. *Ladin ormanlarının bugünkü durumu ve uygun işletme şekilleri. Orman Mühendisliği. Yıl 5, Sayı 5.*
- ATAY, İ., 1970. *Genel ve Teknik yönleri ile Türkiye'de Ağaçlandırma. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından, Yayın No. 154/158.*
- ATAY, İ., 1978. *Türkiye'de tabii gençleştirmenin önemi, şartları ve bazı öneriler. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 28, Sayı 1.*
- ATAY, İ., 1980. *Türkiye ormancılığının önemli silvikültürel problemleri. Türkiye'de Ormancılık Gelişiminin Güncel Sorunları Semineri (Tebliğ).*
- ATAY, İ., 1981. *Orman işletmeciliğimizde tabii tensilin yeri. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 31, Sayı 1.*
- ATAY, İ., 1983. *Arahasılat vermeye başlayan sun'i ormanlarımız ekonomiyeye katkıda bulunurken aralamalar önem kazanıyor. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 33, Sayı 1.*
- ANONYMOUS, 1982. *Ormancılık Özel İhtisas Komisyonu Ağaçlandırma - Silvikültür Tâli Komisyonunun Raporu (V. Beş Yıllık Plan için).*
- ANONYMOUS, 1984. *«Ağaçlandırma ve Erozyonu Kontrol Genel Müdürlüğünün yeniden kurulması hakkında İ.Ü. Orman Fakültesi görüşü» adlı Rapor.*
- DİKER, M. - SAVAŞ, K., 1947. *Yurdda orman azalması. Tarım Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Yayınlarından, Sayı 73.*
- EREN, T., 1957. *Ormancılığımızda ağaçlandırma çalışmaları (Türkiye Ormancılığının 100. Tedris yılına girerken 1857-1957) Ormancılar Cemiyeti Yayınlarından, Sayı 7.*
- KALIPSIZ, A. K., 1982. *Orman Hasılat Bilgisi. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından. Yayın No. 3052/323.*
- ODABAŞI, T., 1983. *Silvikültürel Planlama. İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından, Yayın No. 3154/351.*
- PAMAY, B., 1966. *Türkiye'de yaş sınıfları metodunun uygulanmasından doğan gençleştirme problemleri, İstanbul.*
- PAMAY, B., 1967. *Türkiye'de ince çaplı odunların kıymetlendirilme şartları ve bu şartların gerektirdiği silvikültürel problemler. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 7, Sayı 2.*
- SAATÇIOĞLU, F., 1971. *Orman Bakımı (Meşcere yetiştirmesine ait tedbirler). İ.Ü. Orman Fakültesi Yayınlarından, Yayın No. 1636/160.*
- SAATÇIOĞLU, F., 1979. *Türkiye Ormancılığının bazı güncel sorunları. İ.Ü. Orman Fakültesi Dergisi, Seri B, Cilt 29, Sayı 1.*
- ÜRGENÇ, S. - BOYDAK, M., 1981. *Silvikültürel açıdan ormanlarımızda üretimin artırılması olanakları. Türkiye II. Tarım Kongresi Tarım ve Orman Bakanlığı yayını, Ankara.*